

BATOLECÍ OBDOBÍ

BATOLECÍ OBDOBÍ

ROZVOJ ŘEČI

Řeč je prostředkem i základním nástrojem sociálního přizpůsobení.

Jazyk slouží jako znakový systém pro:

- 1) poznávání,
- 2) zpracování a
- 3) uchování informací.

- Na počátku je řeč reflexní záležitostí, projevem primární kruhové reakce. Nejde zatím o napodobování. Dítě je později vnímavější a napodobuje již třeba intonaci, či melodii hláskových spojů.
- Veškeré nepřesnosti ve výslovnosti jsou způsobeny nadměrnou generalizací, (jedno jméno lze užít pro mnoho objektů), či naopak přílišnou konkretizací (každý objekt má jedno jméno) významů.

- Učení názvům objektů je spojeno s pochopením trvalosti jejich existence.
- Kolem 12. měsíce se u dítěte objevují první slůvka(baba, dada, fůůů). ..
- Matky tuto záležitost velice citlivě vnímají a na rozdíl od cizí osoby velice dobře vlastnímu dítěti rozumí.

Slovník dítěte se odehrává na dvou úrovních:

- 1. pasivní - úroveň porozumění
- 2. aktivní - množství slov, jež je schopno používat

- Ve věku 14 - 15 měsíců dítě používá jedno slovo pro velké množství věcí.
- Ve 2 letech zvládá dítě obvykle dvouslovná sdělení.

Stern rozděljuje základní dva prahy řeči:

- 1. Práh porozumění, kdy dítě nemluví, ale rozumí
- 2. Práh řeči, kdy dítě rozumí a mluví

- V 9.měs. dítě disponuje přibližně 30 slovy, ve 13.měs. se 100 slovy a kolem druhého roku používá již kolem 200 až 300 slov - disponuje tedy již se základní sadou slov.
- 63% dětského slovníku tvoří podstatná jména a pouze kolem 6% jsou to slovesa.
- Zpočátku si můžeme u slov všimnout nepřesné generalizace. Dítě pod pojmem "ham" chápe vše, co je k jídlu.

Děti je možné rozlišovat podle stylu používání řeči:

1. **expresivní (emotivně-regulační) styl řeči** - lepší schopnost navazovat sociální vztahy. V jejich slovníku převládají slova vyjadřující zákazy, příkazy, pocity. Děti používají například slova: nechci, chci, dej, sem...
2. **referenční (kognitivní) styl řeči** - zaměřují se spíše na popis reality, v jejich slovníku převládají spíše podstatná jména a adjektiva. Sociální aspekt zde uniká...

- Vývoji řeči se podrobuje i stavba vět.
- První věty jsou tzv. jednoslovné a děti je používají kolem 12.měs.
- Kolem 18.měs. již dítě obvykle složí jednoduchou větou, která je ale typická telegrafickou formou.

- Věty v tomto období vyjadřují především atribuci - například velký pes. Atribuční věta obsahuje podstatné jméno a přídavné jméno.

Dále rozlišujeme věty:

- činnostní – např. Pája papá, Mimi hajá a
- majetnické – např. Pěťovo auto, boty mámy...
- Ve větách jsou časté agramatismy. Naprosto přesně funguje transfer, který nebere v potaz gramatické výjimky. U dětí tedy běžně slyšíme dobrý, dobřejší nebo spát a od toho rozkaz spěj.

- Na vývoji řeči se významně podílí prostředí.
- Řeč, kterou se dítě naučí používat mu umožňuje emancipaci a oproštění se od pasivní role, kterou doposud přijímalo.

OTÁZKY K NASTUDOVÁNÍ

- (VÝVOJ ŘEČI Z LOGOPEDICKÉHO HLEDISKA – do budoucna aplikace v poradenské a školní psychologii)
- JAZYKOVÉ ROVINY V ONTOGENEZI DĚTSKÉ ŘEČI

ROZVOJ OSOBNOSTI

- Zdrojem vývojové dynamiky je rovnováha mezi potřebou emancipace, osamostatnění a potřebou stability a jistoty.

Erickson označuje toto období rozporem mezi potřebou emancipace a pocitem studu a pochybností, které mohou vzniknout jako reakce na nezvládnutí samostatnosti.

- Cílem tohoto období je dosáhnoutí základní důvěry v sebe a ve své schopnosti.

Primární podmínkou je zde odpoutání z předchozí symbiotické vazby na mateřskou osobu. Je třeba rozlišovat:

- aktivní separaci vyvolanou dítětem a
- pasivní separaci, kterou vyvolá někdo jiný, aniž by ji mohlo dítě ovlivnit.

SeparáčnÍ úzkost (8 mĚs – 3 roky):

- 1. fáze protestu - dítě se aktivně snaží zbavit se cizince a přivolat zpĚt matku
- 2. fáze zoufalství - dítě ztrácí nadĚji, proto se nesnaží matku přivolat
- 3. fáze odpoutání - trvá-li separace delší dobu, dítě se snaží uspokojit svoji potřebu navázáním vztahu k jiné osobĚ.

Rozvoj osobnosti se opírá o vědomí sebe sama, uskutečňované prostřednictvím:

- separace od matky, která je nezbytným předpokladem pro osamostatňování a rozvoj identity
- sebeprosazením, v krajním případě negativismem:
 - 1.varianta "já sám" - pokus o samostatnost, vlastní situace, tato tendence souvisí s vědomím vlastních kompetencí;
 - 2.varianta "já chci" - zde se odráží vědomí sebe sama jako aktivní bytosti. Často je jednání samo o sobě účelem.

Negativismus lze chápat jako projev nezralé vůle, ale i jako experimentování s vůlí.

- Z hlediska smyslu batolecího vývoje je negativismus, tedy primární vůle, jedním z faktorů, které pomáhají vymezit novou pozici dítěte ve světě - vyvíjí se základní životní strategie dítěte. ..
- Rozvíjí se predispozice pro to, zda bude dítě aktivní či pasivní, což závisí samozřejmě i na biologických činitelích, tedy temperamentu a biologických predispozicích, ale i na výchově a přístupu rodičů v této fázi vývoje.

Batole dospěje k vědomí kontinuity sebe sama v čase.

Pro sebepojetí batolete je charakteristické:

- 1. chápání sebe sama jako samostatné bytosti,
- 2. vědomí trvalosti vlastní existence,
- 3. zkušenost s její proměnlivostí.

Příkladem je hra, kdy dítě si hraje na nějakou osobu nebo zvíře a ví, že je to jenom "jako,,...

Dochází též k decentraci v poznávání:

- batole si uvědomuje, že je pouze jedním z objektů a že věci se dějí i mimo jeho vůli...
- začíná si uvědomovat vlastnictví věcí (moje, tvoje), které jsou součástí jeho teritoria...
- pojem "já" nezahrnuje jen tělesnou schránku, ale i její kompetence - dítě vnímá sebe sama jako bytost schopnou vlastní vůle a potřebuje potvrdit hodnotu svých kompetencí...s tím souvisí i schopnost sebeovládání.

ROZVOJ SEBEPOJETÍ BATOLETE

- Dítě si uvědomuje, že je pouze jedním z objektů vnějšího světa. Decentrace se projevuje náznakem přechodu na nový způsob myšlení, kdy dítě chápe, že se něco děje, i bez jeho přičinění...
- Svůj obraz v zrcadle bez problému pozná kolem dvou let. Ve hře batolat se objeví tendence symbolizovat svoji osobu a dokonce za sebe používá prvně jména, ale potom zájmena JÁ.

Sebepojetí dítěte se rozvíjí:

- 1) ve vztahu k osobnímu vlastnictví - vlastnictví, tedy například určitá hračka, je součástí sebe sama. Můžeme to charakterizovat typickým slovíčkem "MOJE". Dítě v tomto období nechce nikomu půjčit svoje hračky.
- 2) utvářením vědomí účinku vlastní aktivity na okolní svět - dítě se chápe jako schopná a samostatně jednající bytost.

- V této fázi jsou děti velice motivovány se něčemu učit.
- Lze ji charakterizovat slůvkem "SÁM". Dítě si potřebuje potvrdit hodnotu svých kompetencí a tím i sebe sama.
- Dítě chce být chváleno.

- S rozvojem sebepojetí souvisí schopnost sebeovládání.
- Vývoj dětského sebepojetí ovlivňuje na jedné straně reálný rozvoj jeho kompetencí a typických znaků a straně druhé hodnocení jejich významů, dané reakcemi okolí.
- Součástí sebepojetí jsou různé role, které dítě získá. Matějček uvádí příklady, kdy dítě je současně tatínkův rošťák, maminčin mazel, či babiččina ovečka.

SOCIALIZACE V BATOLECÍM VĚKU

- Dítě samo získává ve svém sociálním prostředí různé role. Tyto role určují pohlaví, zevnějšek, chování...
- Roli dítěte lze chápat jako komplex predeterminovaných kompetencí - pořadí v rodině, pohlaví - společně s vlastnostmi, které dítě získá v průběhu vývoje.
- Sociální role, které dítě získá, vyjadřují zároveň jeho hodnocení, ale i očekávání a požadavky jiných...

Pro socializaci je nezbytný proces komunikace, který je podmíněn procesem emancipace - dítě se stane aktivním ve vytváření sociálních vztahů a diferenciaci - rozlišuje jednotlivce od sebe navzájem.

Verbální komunikace má dva aspekty:

- 1) je interakcí - zvláště v batolecím věku je cílem pouhé udržení kontaktu,
- 2)
- 3) je řečí o něčem - předávání informací a norem vede k hlubší socializaci.

- Rozvoj komunikace - schopnosti komunikovat - je jedním z obecných předpokladů emancipace.
- Schopnost verbální komunikace je podmínkou vzniku diferencovanějších sociálních kontaktů.
- Potřeba komunikace stimuluje vznik a rozvoj řečových dovedností.
- K učení řeči je dítě stimulováno i dospělými, kteří preferují tento způsob komunikace.

Verbální komunikaci charakterizují:

1. schopnost něco vyjádřit a sdělit způsobem, který je obecně platný;
 2. schopnost přijímat informace od někoho jiného.
- Děti se nejprve ptají otázkami "CO?" a potom "PROČ?".
 - Verbální komunikace má dva aspekty: je interakcí s někým jiným i řečí o něčem.

NORMY CHOVÁNÍ

Mají dvojí význam:

- 1) pomáhají batoleti orientovat se ve světě,
- 2) umožňují lépe diferencovat, jaké chování bude odměněno či trestáno.

Batole normy přejímá dvěma způsoby, které jsou nejúčinnější při vzájemném působení:

- pozorováním,
- verbálně - naučí se jak, ale i proč se chovat.
- V tomto mají nevýhodu handicapované děti - těžko se na základě těchto dvou aspektů učí správnému chování. Proto je u nich vývoj superega zpomalen, opožděn.

- Pro dítě je přirozené přebírání norem na základě tendence podobat se ostatním. Přejmutím hotového vzorce chování se dítě zbavuje nutnosti hledat samostatné řešení (rodiče, sourozenci...).

- Identifikace souvisí s potřebou dítěte neztratit vazbu na citově významnou osobu a je zdrojem bezpečí i stimulace.
- Pro dítě je v tomto směru velice důležité podněcující prostředí...pravidla dítěti umožní lépe diferencovat, jaké chování bude pozitivně akceptováno a jaké nikoli.
- To, že se dítě pravidly řídí, dává najevo svou stydlivostí, proviněním, pokud pravidla poruší (viz morální vývoj – Piaget, Kohlberg).

- Učení nápodobou a identifikací často hraje důležitější roli než verbální typ informace.
- Nápodobu chápeme jako opakování nějakého pozorovaného projevu - je to jedna z forem učení.

- E. Claparede se domníval, že existuje tzv. instinkt konformity, tendence podobat se jiným lidem.
- U batolete je také možná tzv. regresivní nápodoba, kdy batole dělá přesně to, co jeho mladší sourozenec. Jde v podstatě o nápodobu nižší vývojové úrovně.
- Rozvoj napodobivého chování se shoduje s nástupem symbolického myšlení. Předstupněm pravé nápodoby je podle H. Wallona tzv. receptivně - motorická identifikace, která z komplexního chování vybírá například jeden pohyb a provádí jej.

- Čím častěji dítě nějaké chování vidí, tím má větší tendenci k jeho opakování.
- Nápodoba je však výběrovým, diferencovaným procesem. Vzor musí upoutat pozornost.
- Učení nápodobou umožňuje přejmout hotový vzorec chování.
- U malých dětí je nápodoba projevem určité závislosti na okolí, tendence očekávat řešení od někoho jiného a přejímat je.

- Nápodoba je jedním z dostupných způsobů orientace a adaptace na prostředí.
- Problémem v batolecím věku je generalizace a diferenciací napodobovaného chování. Když dítě vidí, že matka vše umývá, začne umývat plyšového medvídku, protože se přece vše umývá.

- Specifická varianta nápodoby je **identifikace** - ztotožnění se s někým, chovat se stejně jako někdo.
- Na konci batolecího období to bývají právě rodiče, se kterými se děti identifikují. Tendence k identifikaci souvisí s potřebou malého dítěte neztratit vazbu s citově významnou osobou.
- Identifikační fáze následuje po uvolnění ze symbiotické vazby.

- Specifická varianta identifikace je obranná identifikace s osobou, které se dítě bojí.
- Zde se vytváří nadměrně silné superego, které slouží jako ochrana před konfliktem s autoritou, s níž se dítě v rámci obranné reakce ztotožnilo.

Jak je to s agresivitou?

- Př.: tzv. Bandurovy pokusy s nápodobou agresivního chování: děti, které viděly film s agresivní scénkou, se tak nemusely poté chovat jinak než obvykle, ale když se vytvořila situace podobná ukázce ve filmu, tendence k agresivnímu jednání se objevila (dále viz např.: Svoboda et al. 1999, studie Násilí v masmédiích)

Vztah k oběma rodičům se může vytvořit stejný.

Dítě, které si vytvoří bezpečný vztah k oběma rodičům, získá určitou výhodu, kterou představuje:

- 1) možnost diferencovat rozličné varianty vztahu a
- 2) profitovat z jejich rozdílnosti.

- Vztah s matkou bývá obvykle primární, vlivem zkušenosti je vztah k otci pro dítě zpravidla sekundární. ...
- Vztah s otcem se může stát alternativním zdrojem jistoty a bezpečí, ale i zdrojem stimulace...
- Otcové slouží svým synům jako model mužského chování, dcerám pak obdobným způsobem...

- Základní zkušenost s chováním otce ovlivňuje sebepojetí chlapce především v oblasti sexuální identity. Toto období se charakterizuje jako fáze vzájemné identifikace otce a syna.
- Matky a otcové se dovedou ke svým dětem chovat stejně kompetentně, ale otcové tak činí mnohem méně často.
- Příčinou je sociální norma, která určuje, aby se dítětem v raném věku zabývala matka. Do určité míry se liší i styl rodičovského chování otců a matek.

- Hra otců s dětmi je mnohem aktivnější, více stimuluje tělesnou aktivitu.
- Otcové se chovají k dětem selektivněji v závislosti na jejich pohlaví. Mají tendence trávit mnohem více času se synem než dcerou.
- Matky se soustřeďují na klidnější hru s hračkami, knihami a více stimuluji verbalizaci.

- V tomto věku je významný i vliv sourozenců, kteří mohou sloužit jako alternativní zdroj sociální stimulace.
- Starší batolata se ke svým mladším sourozencům chovají obdobně jako jejich rodiče - pečovatelsky.
- Určitým problémem zůstává **batolecí egocentrismus**. Stále jsou pro tyto děti důležitější potřeby vlastní a proto v tomto směru neberou ohledy na potřeby sourozence. Například chtějí, aby sourozenec snědl jeho oblíbenou zmrzlinu.

- Vztah k vrstevníkům bývá zpočátku málo diferencovaný.
- Na počátku batolecího období bývají vrstevníci chápáni na stejné úrovni jako jeho hračky a objekty.
- Později jejich význam roste...děti si spolu hrají, při hře se vzájemně napodobují. Význam kontaktu s vrstevníky se spatřuje ve významu další alternativní zkušenosti, která usnadňuje emancipaci.

OTÁZKY K NASTUDOVÁNÍ: ADEKVÁTNÍ FÁZE VÝVOJOVÝCH TEORIÍ

- FREUDOVA TEORIE - dítě je v období análního stádia - velký vliv má přístup matky k naučení se na toaletu...přísná matka může v dítěti vybudit pedantství...
- ERICKSONOVA TEORIE - dítě hledá vhodnou míru mezi volností a vnější kontrolou. Je to období autonomie versus stud, pochybnost. Dítě prochází obdobím negativismu...
- DALŠÍ AUTOŘI A TEORIE VÝVOJE...psychomotorický vývoj, vývoj emocionality a temperamentu
- Pro osobnost batolete je důležitá rovnováha mezi potřebou emancipace, osamostatňováním a potřebou stability, jistoty a bezpečí. Nějaká negativní zkušenost může vést k útlumu emancipace a ponechání si závislosti na matce. V batolecím věku by dítě mělo dosáhnout základní důvěry v sebe a své schopnosti. Důležitým předpokladem je odpoutání z předchozí symbiotické vazby s mateřskou osobou. Schopnost připustit separaci je podporována rozvojem poznávacích procesů. Děti si v průběhu postupné emancipace z vazby na matku vytvářejí vztah k přechodným objektům - například na nějakou plyšovou hračku. Dítě nechce dát hračku pryč zejména pokud je frustrované nebo smutné. Podle Mahlerové dochází v prvních měsících batolecího věku k tzv. praktikující subfázi separačně - individuálního procesu. Dítě si zkouší reálně separaci, když zjistí, že už je od matky neúnosně vzdáleno, vrací se k ní zpět. Jde o tzv. znovu sblížování. Jde o potvrzování jistoty vztahu s matkou. Znovu sblížovací fázi lze chápat jako jakési moratorium batolecího věku. Děti opět chtějí, aby je matka krmila, oblékala, i přes to, že už to zvládají samy.